PROPOSITIONAL PATTERNS WITH "CĂ" AND "SĂ". PARTICULAR ASPECTS IN THE ROMANCE LANGUAGES

Dana-Luminița Teleoacă
PhD, Scientific Researcher III, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: In the research we propose here, our attention is focused on the actantial frame specific to the psychological verb ***to wonder*** *(reflexive pattern), more exactly on the propositional accomplishment of its second argument (the prepositional object). In our approach, the analysis of the propositional patterns with "****că****" was achieved in close relation with the patterns in which the conjunction "****să****" occurs, taking into account two aspects. Thus, on the one hand, many of the patterns with "****că****" are probable to represent the synthetic variant of a complex construction, more explicit with a sensing/cognition verb. On the other hand, in their turn, several patterns in which a sensing/cognitive verb occurs can be deprived of such verbs without altering the respective assertion as far as the content or grammatical correctness are concerned. The signaled aspect leads to the admission that there is a free (literary) variation rapport between the two patterns, the only difference lying at the pragmatic-discursive level.*
*The patterns with "****că****" and "****să****" find correspondence in Romance western languages, particularly in French and Spanish, in the structures like "****que****" and "****(ce) que****". Both in French and Spanish we can identify an explicit complex pattern, with the mention that these two Romance idioms opt for – in accordance with a system particularity – an infinitival construction and not for a subjunctive one. The dissociations are also imposed in terms of the evaluating degree of the respective pattern in current Romance languages. Thus, if the Romanian speaker opts more frequently for the implicit pattern (and this takes place in perfect accordance with a concise but natural discourse), the contexts extracted from French (fr.* ***s'etonner****) reflects a rather opposite tendency, while the corresponding sentences in Spanish (cf. sp.* ***extrañarse****) reveals a certain balance between the two patterns.*
Keywords: prepositional object subordinate, Romance languages, psychological verbs wonder, free (literary) variation, explicit pattern.

1. Precizări preliminare

În cercetarea pe care o propunem atenția noastră va fi reținută de cadrul actanțial specific verbului psihologic *a mira* (tipar reflexiv), mai exact de realizarea propozițională a celui de-al doilea argument (obiectul prepozițional) al acestuia.

În perspectiva *teoriei rolurilor semantice / tematice*, obiectul prepoziţional al unui enunţ reflexiv (structurat în jurul unui verb psihologic de mirare, în speţă vb. *a se mira*) poate fi considerat *stimulus / sursă*[1], acesta corespunzând de fapt rolului actualizat de subiect în

[1] În funcţie de trăsăturile semantice ale centrului de grup (în cazul de faţă, verbul), nominalul cu funcţie sintactică de complement prepoziţional poate avea diverse roluri semantice: *pacient, destinatar, beneficiar, sursă, rezultat* sau *comitativ* (v., de pildă, GA [II] 2005: 425 sq.). Așa cum se poate constata, rolul *stimulus* nu figurează explicit în această enumerare, însă el poate corespunde rolului *sursă*. În această ordine de idei, în

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

structura activ-tranzitivă a unuia şi aceluiaşi enunţ (cf. ***Atitudinea*** *ta ne-a mirat* ↔ *Ne-am mirat* ***de atitudinea*** *ta*). Similar subiectului-stimulus din structura activă, obiectul prepoziţional-stimulus, ocurent în tiparul reflexiv al aceluiaşi verb, va prezenta în mod constant trăsăturile [–personal, –animat][2]. În acest context, chiar şi în situaţiile în care stimulusul poartă marca [+personal] (cf. [rom.] *Ne-am mirat* ***de tine / de Maria***), se va impune decodarea din perspectiva unui stimulus... de adâncime (sursa) definibil [–animat] şi care poate trimite, în funcţie de context, la gesturile, atitudinea, cuvintele etc. cuiva, ce au putut genera o anumită trăire, în cazul de faţă starea de mirare[3]. În consecinţă, experienţa mirării va fi provocată nu de persoana în sine (cf. *de tine*), ci de anumite gesturi / cuvinte, de o anumită atitudine sau/şi conduită ale acesteia[4].

În forma sa prototipică, obiectul prepoziţional este un component *actanţial* al grupului verbal, cu o semantică bogată (GA [II] 2005: 416). Altfel spus, în marea majoritate a situaţiilor, acest tip de complement este – spre deosebire de circumstanţial[5] – un constituent *obligatoriu* al grupului din care face parte. Se poate vorbi pentru astfel de situaţii despre o *recţiune rigidă*, ce implică o *interdependenţă şi o solidaritate maxime între verb şi prepoziţie*, un grad maxim de intimitate[6] (v., în acest sens, de pildă, vb. ca *a rezulta din, a echivala cu* ş.a.). Aceasta

---

discuţia noastră *in extenso* (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*), am considerat că *stimulusul* include oarecum *sursa*, cel dintâi fiind un fel de entitate transmiţătoare a *sursei*. În conformitate cu această valorizare, *sursa* va putea reprezenta, într-o serie de situaţii discursive, *stimulusul propriu-zis / real / direct* al unei anumite experimentări psihologice, definibil, eventual, prin raportare la *stimulusul aparent / indirect* al aceleiaşi experimentări psihologice (v. şi *infra*, nota 4).

[2] Observație cu atât mai mult valabilă pentru stimulusul care cunoaște o realizare sintactică complexă, și anume propoziţională, mai exact ca subordonată completivă prepoziţională (v. discuția noastră aprofundată în Teleoacă, *Verbele de mirare*).

[3] V., în acest sens, (şi) tiparul activ, în limitele căruia stimulusul propriu-zis este exprimat uneori explicit în enunţul respectiv: (rom.) (***Tu***) *ne-ai mirat / uimit / surprins* ***prin aroganţa*** *ta*.

[4] De altfel, în bibliografia de specialitate se face disocierea între cele două tipuri de stimuluși / cauze, în acest sens, de pildă, Danlos (2006: 233 sq.) vorbind despre utilizarea metonimică a agentului cauzei în locul cauzei propriu-zise. Acestea ar fi situațiile ilustrative pentru așa-numita *cauzalitate indirectă*, definită prin opoziție cu *cauzalitatea directă* (v. și Fodor 1970).

[5] Există însă şi circumstanţiale obligatorii (v., de ex., verbe de genul *a locui, a sălăşlui, a sta* ş.a.). Pentru definirea conceptului de 'circumstanţial obligatoriu', v., de pildă, Frâncu (2009: 183).

[6] În astfel de situaţii, după unii autori (v., de ex., Vanhoe 2001–2002: 29 sau Melis 2003: 5 sqq.), prepoziţia nu ar fi decât o expansiune a lexemului verbal, afirmaţie care echivalează de fapt cu recunoaşterea golirii absolute de sens a prepoziţiilor care compun grupurile argumentale ale unui verb. Sunt însă şi autori care au contestat acest aspect. De pildă, Candalija Reina (2006: 97 sqq., 107 sqq.) arată că gramaticalizarea anumitor prepoziţii

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

reprezintă însă doar o formă de manifestare a recţiunii, având în vedere că o serie de verbe se pot asocia cu mai mult de o prepoziţie, structura prepoziţională respectivă putând fi chiar omisă, fără ca aceasta să se răsfrângă negativ asupra gramaticalităţii enunţului respectiv (enunţurile astfel rezultate sunt cunoscute îndeobşte drept *construcţii absolute*). Se înţelege că obiecte prepoziţionale vor putea fi considerate atât grupurile prepoziţionale ale unor verbe cu recţiune rigidă, cât şi cele ale unor lexeme verbale care stabilesc cu prepoziţia nu o relaţie de interdependenţă şi de solidaritate absolută, ci doar una de dependenţă şi de subordonare. Ilustrativ pentru această ultimă categorie este și verbul care constituie obiectul prezentei cercetări, anume *a se mira*, verb care se poate construi cu mai multe prepoziţii (aflate în relaţie de sinonimie, din moment ce sensul verbului în discuţie *nu* se schimbă *propriu-zis*, în condițiile utilizării acestuia cu o prepoziţie sau alta), respectivul grup prepoziţional fiind de asemenea omisibil.

2. Tipare propoziționale specifice (rom. *a se mira*)

Contextele care au constituit baza investigației întreprinse în această secțiune au fost excerptate *online* din pagini de limba română actuală, cel mai adesea fiind vorba despre enunțuri ilustrative pentru registrul colocvial al românei. Așa cum am avut ocazia de a constata, cazurile în care enunțiatorul actual recurge la conj. *că*, pentru a marca o subordonată completivă prepozițională guvernată de vb. *a se mira*, sunt foarte bine atestate în româna actuală; menţionăm spre exemplificare:

„Nici măcar noi *nu ne-am mirat* ***că*** am fost ultimii care s-au trezit, spre…” (www.albamont.ro/rapoarte.php?rapoarte=83); „*Ne-am mirat* ***ca***-n jurul nostru toti ceilalti stateau cu ochii-n telefoane si-n tablete” (https://www.facebook.com/260001637374642/photos/pb..../1046858875355577/?...3); „Pe masura ce ne indreptam catre Shanghai in trenul de mare viteza, *ne-am mirat* ***ca*** natura inca rezista si chiar are puterea sa rodeasca” (www.unanhaihui.ro/viata-reflexii-colorate-si-zgarie-nori-shanghai/); „Traseul a durat cam 1 oră şi 40 de minute, chiar *ne-am mirat* ***că*** l-am făcut atât de repede” (https://hailaplimbare.ro/2016/08/07/o-sambata-prin-muntii-ciucas); „*Nu m-am mirat* ***că*** l-am văzut pe Ştefan pe terasă...” (https://books.google.ro/books?isbn=9734621130); „Fraza pe care toţi *se miră* ***că*** Donald Trump nu a rostit-o mai devreme...” (www.gandul.info/.../fraza-pe-care-toti-se-mira-ca-donald-trump-nu-a-rostit-o-mai-devre...); „RATB *se miră* ***că*** a scăzut numărul de călători” (supermagnet.ro/2013/08/25/ratb-mira-scazut-numarul-calatori/); „Abia am timp *să mă mir* ***că*** exist, dar mă bucur totdeauna că sunt” (www.romanianvoice.com/poezii/poezii/omviu.php) ș.a.

Foarte bine reprezentate sunt şi contextele în care conj. *să* joacă rolul de conector între regenta în care este ocurent verbul de mirare şi completiva prepoziţională guvernată de

nu a determinat pierderea totală a sensului acestora într-un asemenea grad încât să poată fi numite „cuvinte goale”.

BDD-A28608 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

acesta. Frecvent, verbele din subordonata introdusă prin *să* sunt verbe *sentiendi*[7] (adesea, *a auzi* şi *a vedea*) şi de cogniţie[8] (cf. *a afla, a descoperi, a constata*), în contextele de acest tip regenta şi subordonata caracterizându-se prin coreferenţialitatea de subiect:

„Ne-am regăsit negustorii, ne-am ales pâinea şi brânzeturile, *ne-am mirat **să auzim***..." (https://books.google.ro/books?isbn=9735045281); „Aşadar, *nu ne-am mirat **să vedem că*** la cursa de 6 kilometri cea mai rapidă alergatoare a fost Gabriela Szabo…" (www.runfest.ro/ro/stire-noutati.../gabriela-szabo-din-nou-pe-podium-2); „După 5 ani de căsnicie, *ne-am mirat **să auzim că*** şi acest cuplu celebru se desparte" (okmagazine.ro/people/megan-fox-va-plati-pensie-alimentara-sotului-afla-de-ce/); „*M-am mirat **să reaud*** sunetul acesta" (https://books.google.ro/books?isbn=6069900022); „... dar *s-au mirat **să afle că*** el e autorul..." (context.reverso.net/traducere/romana-engleza/mirat+să); „Turnurile aveau un model întreţesut atât de complicat, încât *nu s-ar fi mirat **să afle că*** cioplitorii îşi pierduseră minţile lucrând la ele" (https://books.google.ro/books?isbn=9734644181); „Prin urmare *nu ne-am mirat **să descoperim***, pe lângă câțiva turiști, și scafandrii profesioniști" (www.kpro.ro/Izbucul%20Tauz); „*Nu m-am mirat **să constat că*** şi aici era cunoscut" (https://books.google.ro/books?isbn=973019467X); „... *nu m-am mirat **să aflu că*** se aplică și în cazul acestei salate" (https://bucatareli.com/2015/.../o-reteta-furata-salata-de-ciuperci-si-gogonele-la-borcan...); „*Nu m-am mirat **să văd că*** ostașul lui CEO Daniel își apără glia, dar remarc o oarecare nervozitate…" (georgeisme.ro/tag/daniel/); „... *ne-am mirat **să vedem că*** [...] foarte puțini au fost dispuși să-și mărturisească public fetișul" (https://www.totb.ro/foto-ce-si-de-ce-citim-la-toaleta/); „*Ne-am mirat **sa descoperim ca*** in benzinariile lor, in afara de tigari foarte ieftine nu prea gasesti mai nimic in afara de niste sucuri..." (www.metalhead.ro › Akral Necrosis) ș.a.

De fapt, în cele mai multe dintre contextele de acest gen subordonata introdusă prin *să* este omisibilă, aceasta având valoarea unei secvențe verbale supletive / facultative; este vorba, mai exact, despre enunțurile în limitele cărora subordonata care conține verbul *sentiendi* / de cogniție este succedată de o alta, introdusă de regulă prin conj. *că* (v., de ex., în enunțurile citate, *Ne-am mirat **să auzim că** şi acest cuplu celebru se desparte* ↔ *Ne-am mirat **că** şi acest cuplu celebru se desparte; S-au mirat **să afle că** el e autorul* ↔ *S-au mirat **că** el e autorul...* vs. *M-am mirat **să** reaud sunetul acesta; Nu ne-am mirat **să** descoperim și scafandri profesioniști...*). O frază precum: *Turnurile aveau un model întreţesut atât de complicat, încât **nu s-ar fi mirat să afle că cioplitorii îşi pierduseră minţile** lucrând la ele* prezintă o situație mai aparte, în acest context eliminarea secvenței [*să*] *afle* impunând utilizarea în subordonata „rămasă" a modului conjunctiv (trecut), cu alte cuvinte a unui mod verbal apt să transmită

[7] Verbe desemnate mai frecvent în bibliografia de specialitate drept *verbe de percepție* (v., de ex., Labelle 1996, Grezka 2009, Gisborne 2010 sau Nicula 2012). În multe dintre contextele reproduse *infra*, verbe de percepție precum *a vedea* sau *a auzi* lexicalizează mai degrabă un sens cognitiv (cf. *a vedea* „a constata", respectiv *a auzi* „a afla") sau, în orice caz, o accepție care include atât seme ale 'percepției', cât și ale 'cogniției' (pentru utilizarea unor verbe *sentiendi* cu sens cognitiv, v., de ex., Nicula 2009).

[8] Verbe incluse la unii autori în categoria verbelor *sentiendi* (v., de ex., Blumenthal 2007) și categorizate, în funcție de tipul de cunoaștere, ca verba *cogitandi*, *cognoscendi* și *verba sciendi* (Renzi 1973, Cappelli 2008, Biriș 2013: 34 ș.a.).

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

ideea eventualității / posibilității; așa cum se poate observa, aceasta atrage după sine substituirea conj. *că* prin structura conectoare *ca... să*: *Turnurile aveau un model întreţesut atât de complicat, încât* ***nu s-ar fi mirat ca cioplitorii să își fi pierdut minţile*** *lucrând la ele / ?Turnurile aveau un model întreţesut atât de complicat, încât* ***nu s-ar fi mirat că cioplitorii îşi pierduseră minţile*** *lucrând la ele*.

Coreferențialitatea apare – deși (mult) mai puţin frecvent – inclusiv în situații în care în completiva prepozițională regizată de *a se mira* este ocurent un verb care nu este propriu-zis verb *sentiendi*, nici verb de cogniție, dar care poate suporta contextual o decodare în conformitate cu semantica unor astfel de lexeme:

„*Nu m-am mirat* ***să*** *citesc*[9] ***că***, ‘la început, a fost Cuvântul…’” (media.lit.uaic.ro/?page_id=4); „La cât de mult tupeu de politician are, *nu m-aş fi mirat* ***să*** *citesc* ***că*** Boboc a declarat că, de fapt, el a vrut să pice special examenul…” (obiectivbr.ro/.../cătălin-boboc-este-cel-mai-bun-jurist-dintre-toți-fotbaliștii-din-brăila); „*Nu m-am mirat* deloc ***să*** *nu primesc*[10] *niciun răspuns* de la cei doi mari ziariști de investigație” (ioncoja.ro/cine-și-de-ce-ascunde-adevarul/) ș.a.

Noncoreferenţialitatea de subiect apare îndeosebi în situaţiile în care verbul de mirare este conjugat la timpuri ale condiţionalului[11], în astfel de cazuri verbul din subordonată doar sporadic putând reprezenta un verb *sentiendi* sau de cogniţie[12]:

„*M-aș fi mirat* ***să*** *nu apară* și răutăți” (https://www.dcnews.ro/arsinel-dupa-transplant-mi-e-rusine-ca-m-am-nascut-in-romani...); „*Nu m-aș mira* ***să*** *<<creadă>>* că știam și despre uciderea Elodiei” (www.b1.ro › Știri › Politică); „*M-aș mira* ***să*** *fie* peste 30.000 de suporteri” (www.gsp.ro/.../liga-peste-supercupa-m-as-mira-sa-fie-peste-30-000-de-suporteri-cite-...); „*Nu m-aș mira* ***să*** *se uite* toți cruciș la mine și să creadă că m-am dus la muncă amețită!” (https://books.google.ro/books?isbn=6068758230); „... *m-aș mira* ***să*** *scrie* ceva diferit ca esență în interior” (www.carteadelaora5.ro/50-de-propuneri-de-lectura-din-literatura-romana-ca-sa-pute...); „Cu un titlu asa lung si tentant, *m-as fi mirat* ***sa*** *fi atras* zeci de mii de spectatori in salile de cinematograf” (filme.metropotam.ro › Filme Artistice si Seriale › Crima); „*M-aș fi mirat* ***să*** *nu vrea* să mă întâlnească...” (https://books.google.ro/books?isbn=9734650009); „*M-aș fi mirat* ***să*** *înțelegi*” (www.ziare.com › Life Show › Magazin › descoperire)[13] ș.a.

[9] Cf. *a citi* „*a afla* ceva citind / prin actul lecturii”.

[10] Cf. *a (nu) primi (un răspuns)* „a (nu) afla (nimic)”.

[11] Acest tip de contexte este relativ mai modest reprezentat în româna actuală prin comparație cu enunțurile (discutate *supra*) în care există coreferențialitate de subiect.

[12] V., de pildă, *infra*, în exemplele citate, vb. *a înțelege* „a-și face, a avea o idee clară și exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe” (DEX 2009).

[13] V., prin comparație, eventuale enunțuri în care completiva prepozițională include un verb *sentiendi* sau de cogniție: *M-aș fi mirat* ***să aud că*** *nu au apărut și răutăți*; *Nu m-aș mira* ***să aflu că*** *el credea că...*; *M-aș mira* ***să aflu / să constat că*** *vor fi...*; *Nu m-aș mira* ***să văd că*** *se uită toți cruciș la mine...*; *M-aș mira* ***să constat / văd că*** *scrie ceva diferit...*; *M-aș fi mirat* ***să aud că*** *a atras zeci de mii de spectatori*; *M-aș fi mirat* ***să aud că*** *nu vrea să...*

BDD-A28608 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

Prin urmare, în ceea ce privește tiparele cu *să*, se impune disocierea între: a) contextele în care verbele din subordonata introdusă prin această conjuncție sunt verbe *sentiendi* sau de cogniţie, în enunţuri de acest tip regenta şi subordonata caracterizându-se prin coreferenţialitatea de subiect, şi b) cazurile în care în regentă sunt ocurente alte tipuri de verbe (decât *sentiendi* sau de cogniţie), de această dată putându-se constata cel mai adesea noncoreferenţialitatea de subiect. Sub raport statistic, primul tip de contexte este relativ superior atestat, aspect explicabil din perspectivă *pragma-discursivă*, luând în considerare, mai exact, selectarea, în actul enunţiativ, a unor construcții explicite, relevante pentru implicarea enunţiatorului, în calitate de martor, în evenimentul discursivizat. Și, totuși, aspectul vizat este mai complex, cuvenindu-se a fi nuanțat. Astfel, într-o serie de cazuri, tiparele cu *că* și cele cu *să* interferează într-un anume sens. În primul rând, tiparele cu *că* (cf. *Nici măcar noi nu ne-am mirat **că** am fost ultimii care s-au trezit*; *Ne-am mirat **că** natura încă rezistă și chiar are puterea sa rodească* ș.a.) sunt susceptibile de a implica structuri mai complexe cu verbe *sentiendi* / de cogniție (cf. *Nici măcar noi nu ne-am mirat **să constatăm că** am fost ultimii care s-au trezit; Ne-am mirat **să descoperim că** natura încă rezistă și chiar are puterea sa rodească*)[14], din această perspectivă putându-se admite un raport de variație liberă între cele două construcții, unica diferență fiind reperabilă în plan pragma-discursiv. Un raport similar nu se poate stabili însă în cazul unor enunțuri ca: *Nu m-am mirat **că** l-am văzut* sau *Abia am timp să mă mir **că** exist*, care – așa cum se poate constata – presupun coreferențialitatea de subiect între cele două propoziții componente ale frazei, mai mult, verbul din subordonată reprezentând chiar un verb *sentiendi* (cf. **Nu m-am mirat **să constat** că l-**am văzut***) sau verbul de mirare conjugându-se el însuși la conjunctiv (cf. **Abia am timp **să mă mir să constat** că exist*[15]). În aceeași ordine de idei, enunțuri al căror conținut este structurat mai explicit, prin valorificarea unui verb *sentiendi* / de cogniție, marcă a participării (directe sau indirecte) a enunțiatorului la un eveniment (cf. *Ne-am mirat **să auzim că** și acest cuplu celebru se desparte*) se pot utiliza alternativ (fără ca nici mesajul, nici gramaticalitatea

[14] Cu alte cuvinte, tiparul (mai) sintetic *implică maniera* de a intra în contact cu o anumită realitate. De pildă, dintr-un enunț ca *Ne-am mirat **că** natura încă rezistă,* receptorul poate deduce că enunțiatorul respectiv a ajuns la această „concluzie” fie printr-o constatare proprie / personală („la fața locului”), fie în urma unei confirmări venite / primite din exterior, și anume de la un alt subiect experimentator, în consecință mesajul fiind susceptibil de a fi structurat, într-un plan de adâncime, ca a) *Ne-am mirat **să constatăm că** natura încă rezistă* sau ca b) *Ne-am mirat **să auzim că** natura încă rezistă*.

[15] În astfel de cazuri, enunțul poate fi validat în condițiile utilizării gerunziului (cf. *Abia am timp **să mă mir constatând** că exist*).

BDD-A28608 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

tiparului respectiv să aibă de suferit) cu enunțul corespunzător în care nu este ocurent un astfel de verb (cf. *Ne-am mirat **că** și acest cuplu celebru se desparte*). În schimb, completivele prepoziționale introduse prin *să* și guvernate de vb. *a se mira* la timpuri ale condiționalului nu sunt substituibile prin tipare cu conj. *că* (cf., de ex., *M-aş fi mirat **să** nu apară şi răutăţi* / * *M-aş fi mirat **că** nu apar şi răutăţi*), această imposibilitate justificându-se desigur prin contradicția pe care o eventuală substituție de acest gen ar genera-o, și anume incompatibilitatea între caracterul prezumtiv / ipotetic al stării de mirare (cf. *m-aş fi mirat*) și natura reală a evenimentului lexicalizat printr-un verb conjugat la indicativ (cf. [*că*] *nu apar*). Totuși, valorificarea conectorului *că* în astfel de enunțuri nu este la modul absolut exclusă, ea fiind posibilă în condițiile ocurenței unui verb *sentiendi* sau de cogniție, cf. *M-aş fi mirat **să constat că** nu vor apărea şi răutăţi*, cu alte cuvinte putându-se admite un raport de variație liberă între cele două tipare[16], deși, cel puțin în unele situații de acest gen, tiparele explicite prezintă un anume grad de artificilitate, fiind și ineficiente sub aspectul economiei lingvistice și chiar prolixe (cf., de ex., *Nu m-aş mira **să** creadă că ştiam...* / ?*Nu m-aş mira **să constat / descopăr că el crede(a)** că eu ştiam...*).

În concluzie, o privire obiectivă asupra raportului dintre tiparele în care verbul *sentiendi* / de cogniție este exprimat explicit și cele din care același (tip de) verb este „omis" va trebui să aibă în vedere în mod imperios nu doar contextele în care verbul de mirare guvernează o completivă prepozițională introdusă prin *că*, ci în egală măsură și enunțurile (variate din punct de vedere structural) în care același tip de subordonată este marcată prin conj. *să*. În conformitate cu acest tip de valorizare rezultă faptul că tendința enunțiatorului actual este mai degrabă aceea de a face apel la tiparul mai simplu, chiar dacă mai puțin explicit (cf. *M-am mirat **că** ați plecat așa de repede* / *M-am mirat **să aflu că** ați plecat așa de repede*; *M-aș fi mirat **să** fi făcut el asta* / *M-aș fi mirat **să aflu / aud... că** a făcut* (*tocmai*) *el asta* ș.a.), ceea ce nu înseamnă că, într-o serie de situații, subiectul enunțiator nu va putea opta, dimpotrivă, pentru tiparul mai complex (cf. *Ne-am mirat **să auzim că** nu ați fost deloc mulțumiți* / *Ne-am mirat **că** nu ați fost deloc mulțumiți*).

[16] Prin urmare, am putea afirma că (și) o serie de tipare sintetice cu *să* (cf. și *supra*, tiparele cu *că*) sunt susceptibile de a implica, într-un plan de adâncime, structuri mai complexe / explicite cu *verba sentiendi* / de cogniție. În aceste condiții, dacă, de pildă, *M-aș fi mirat **să** înțelegi* implică pe *M-aș fi mirat **să constat / văd că** înțelegi*, cel din urmă enunț nu se poate dispensa de secvența *sentiendi* / de cogniție, validarea eventualului enunț astfel rezultat (cf. **M-aș fi mirat **că** înțelegi*) impunând utilizarea conj. *să* (cf. *M-aș fi mirat **să** înțelegi*).

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

3. Tipare propoziționale paralele în context romanic (fr. *s'étonner* și sp. *extrañarse*)

În idiomurile romanice occidentale, în speță în limbi ca franceza și spaniola, tiparelor românești construite cu conj. *că* și *să* le corespund structuri propoziționale introduse prin conj. *que* și loc. conj. *de (ce) que*.

În franceză, *que* și *de ce que* sunt adesea substituibile reciproc, deși există și contexte diagnostice specifice (v. enunțurile în care *de ce que* are sensul „de ceea ce"), impunându-se inclusiv unele disocieri la nivelul apartenenței stilistice a celor două structuri conectoare (v. *infra*, discuția noastră). În subordonata completivă prepozițională guvernată de *s'étonner* și introdusă prin conj. *que* (tipar specific limbii literare, varianta standard), verbul este de regulă la subjonctiv, în mod izolat apărând şi indicativul:

«... *nous nous étonnons* ***que*** l'on *vienne* même réclamer contre une pareille mesure lorsqu'elle... » (https://books.google.ro/books?id=aPQFGzU...) ; « *Nous nous étonnons* ***que*** les magistrats *aient* perpétuellement *confondu* la... » (https://books.google.ro/books?id...) ; « *Je m'étonne* ***qu***'un accent *soit transmis* de génération en génération » (rmc.bfmtv.com/.../je-m-etonne-qu-un-accent-soit-transmis-de-gener...) ; « *Nous nous étonnons*, au demeurant, ***qu***'elle *n'est pas été consultée* sur un... » (www.catalaunien.net/.../04-02-02a-tri_selectif.h...) ș.a.

De ce que se asociază în special cu timpuri ale indicativului, dar și cu subjonctivul. În conformitate cu informaţiile care figurează în unele dintre sursele lexicografice ale francezei (v, de pildă, TLFi), subordonatele marcate prin acest conector ar fi specifice unei exprimări mai puţin elevate, caracterizând îndeosebi registrul familiar[17]. Observația se impune a fi privită cu reținere, având în vedere faptul că remarcile din *Trésor* vizează o etapă mai veche din evoluția francezei (prima jumătate a secolului trecut). Astfel, contextele excerptate de noi din pagini de limba franceză actuală relevă un anumit echilibru între enunțurile ilustrative pentru registrul familiar, respectiv enunțurile caracterizate printr-un stil elevat. Această constatare susține, cel puțin într-o anumită măsură, terenul pe care l-a câștigat, în franceza actuală, tiparul cu *de ce que*, acesta fiind valorificat aproape deopotrivă în contexte familiare și literare standard. În enunțurile pe care le reproducem mai jos, *de ce que* este echivalabil cel mai adesea prin „că; de faptul că", dar și prin „să", „ca... să":

« *Ne nous étonnons pas* ***de ce que*** les profs *entendent* dans les écoles... » (www.slate.fr/story/96689/ecoles-charlie-hebdo) ; « … et *nous nous étonnons* ***de ce que*** nous *manquons* de vitalité… » (www.techniquesdemeditation.com/accumuler-le-prana-accueillir-la-vie/) ; « *Nous nous*

[17] « La constr. *s'étonner que* + subj. est, dans une lang. moins recherchée, souvent remplacée par *s'étonner de* + inf. ou *s'étonner de ce que* + ind. » (TLFi).

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

étonnâmes ***de ce que*** l'abbé *ne* nous *avait* point *demandé* notre consentement » (www.ruedelamare.com/index.php?f1=articulo&f2=articulo&art...) ; « Nous *ne* nous étonnons *ni* ***de ce qu****'elle* existe : elle existe en effet ; ni de ce... » (www.tertullian.org/french/depraescriptione.htm) ; « *Nous nous étonnons* ***de ce que*** la direction du CNC *n'ait pas suivi* un…" (addoc.net › ADH ancien › Nos Actions › Débats et prises de position) ș.a.

Și în franceză putem identifica un tipar complex / explicit (cu *verba sentiendi* / de cogniție), cu precizarea că în limitele acestuia este selectat infinitivul (precedat de prep. *de*), iar nu conjunctivul:

« *Ils s'étonnent* ***de voir que*** je suis compétente pour exercer mon... » (www.madmoizelle.com › Etudes, jobs & métiers) ; « ... *nous nous étonnons* ***de constater que*** la pratique du téléphone portable à l'hôpital ne fasse plus l'objet d'une réglementation claire et uniforme... » (https://www.memoireonline.com › Biologie et Médecine) ; « *Ils s'étonnent* ***de voir que*** le tracé du pont de la départementale n'est pas été remodifié comme convenu lors de la précédente réunion » (mairiecharnoz.com/index.php?option...id...) ; « En nous référant Règlement ANC N° 2015-11 du 26 novembre 2015 relatif aux comptes annuels des entreprises d'assurance *nous nous étonnons* ***de voir que*** le plan comptable ne comporte, à priori... » (https://acpr.banque-france.fr/fileadmin/user_upload/.../201610-Fichier-QA-ENS.xlsx) ; « Toutefois, si nous pensons que notre métier est en effet très digne, *nous nous étonnons* ***de constater que*** la Commission des psychologues considère... » (www.copel-cobes.be/Code-de-deontologie-du-psychologue-lecture-et-questions) ș.a

Desigur, și aceste tipare, în interiorul cărora se recurge la un infinitiv (al unui verb *sentiendi* sau/și de cogniție), precedat de prep. *de*, sunt relevante din perspectivă pragma-discursivă, în acest context secvența respectivă marcând explicit un anumit tip de participare (în calitate de martor, *care vede / constată / descoperă*...) a subiectului enunțiator la un eveniment, responsabil pentru starea de mirare. În această ordine de idei, omisiunea secvenței '*de* + infinitiv' nu afectează propriu-zis mesajul actualizat prin enunțul respectiv (v., de ex., *Ils s'étonnent* ***de voir que*** *je suis compétente pour exercer mon…* și *Ils s'étonnent* ***que*** *je suis compétente pour exercer mon…* ș.a.). În același timp, introducerea infinitivului precedat de prep. *de* în contexte de genul celor reproduse *supra* este absolut firească, unica deosebire fiind evidențiabilă în plan pragma-discursiv (v., de ex., *Nous nous étonnons* ***que*** *les magistrats aient perpétuellement confondu la…* și *Nous nous étonnons* ***de voir que*** *les magistrats aient perpétuellement confondu la…*).

În același tipar sunt selectate și alte structuri conectoare (cu excepția conj. *que*), ca, de pildă, adv. *comment* și *combien*, cu precizarea că, de această dată, tiparul explicit este cel pentru care optează cel mai adesea vorbitorul actual de franceză (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*). Astfel, slaba atestare a cazurilor în care completiva prepozițională guvernată de vb. *s'étonner* este introdusă prin *comment* și *combien* se explică prin preferința constantă a enunțiatorului pentru un tipar complex, cu verba *sentiendi* / de cogniție:

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

« Nous observons et *nous nous étonnons* toujours ***de voir comment*** les chiens de thérapie... » (www.therapiehunde.ch/fr/Témoignages.html) / v., prin comparație, *Nous observons et nous nous étonnons toujours* ***comment*** *les chiens de thérapie…* ; « *Je m'étonne* toujours ***de voir comment*** nos pauvres réussissent à bien étudier, à croître en personnes bonnes... » (https://www.linguee.fr/francais-anglais/traduction/je+m%27en+étonne.html) ; « *Nous nous étonnons* ***de constater comment*** les rencontres et le choix d'une route sont intimement liés, l'un entraînant très souvent l'autre » (www.geo.fr/voyages/voyages-geo/peripeties-chamaco-grece/theatre-epidaure) ; « *Nous nous étonnons* ***de constater combien*** leur espoir est grand » (https://www.atd-quartmonde.fr › Livres › Joseph Wresinski › Paroles pour demain) ; « Chaque année, *nous nous étonnons* ***de constater combien*** nous sommes proches, ce qui ne nous empêche pas de nous amuser de nos différences » (https://www.parlementjeunesse.be/.../quebec-et-belgique-une-amitie-renouvelee-pour-...) ; « *Nous nous étonnons* ensemble ***de constater combien*** nos enfants respectifs ont encore grandit » (https://ellea40ans.com/2017/03/) ; « Regardons et *étonnons-nous* ***de voir combien*** l'Europe a progressé davantage en matière de diminution des entraves bureaucratiques pesant sur les produits et les entreprises que sur les citoyens » (https://www.linguee.fr/francais-anglais/traduction/nous+nous+étonnons+que.html) ș.a.

Situația se definește prin contrast cu cea consemnată pentru verbul din română, care – așa cum am avut ocazia de a constata – regizează frecvent completive prepoziționale marcate prin adverbele relative *cum (de)* și *cât*, deși nu lipesesc nici contextele în care vorbitorul optează pentru un tipar explicit[18]. Sunt aspecte care susțin, pe de o parte, propensiunea francezei (actuale) pentru tipare mai complexe / explicite, pe de altă parte, preferința vorbitorului actual de română pentru structurile mai simple.

Și în spaniolă o frecvenţă notabilă cunosc completivele prepoziționale introduse prin conj. *que* și loc. conj. *de que* (+subjonctiv), conectori utilizați adesea în raport de variaţie liberă (ca și în franceză, excepţie fac situațiile în care locuţiunea *de que* lexicalizează sensul „de ceea ce"); citǎm spre exemplificare:

"Hay quienes siempre *se han extrañado* ***que*** Manuela Velasco *no tuviera* un papel de villana..." (www.lavanguardia.com/.../interrogantes-serie-v...); "... *no se han extrañado* ***que*** el canciller Celso Lafer, un profundo conocedor de [...] *haya planteado* el último miércoles 15 una nueva postura" (www.laondadigital.uy/LaOnda2/.../ALCA.htm); "Digo esto porque algunos *se han extrañado* ***que*** hace unos días *dejara* voluntariamente de ser Presidente del Consejo General..." (www.elperiodicodearagon.com/.../carta-abierta-...); "Algunos de sus compañeros *se extrañaron* ***que*** *no haya llegado* a un llamado que…" (www.cinepremiere.com.mx/muere-actor-star-trek-anton-yelchin-extrano-accidente-59..); "... estos periodistas *se extrañaron* ***de que*** jamás *se abriera* expediente alguno sobre hechos tan graves..." (nollamesyentra.blogspot.com/.../los-bebes-roba...); "Los dos *se extrañaron* ***de que*** *no pusiera* de que ciudad era…" (educacionparacidadaniajorge.blogspot.com/.../h...); "Muchos *se han extrañado* ***de que*** *no se pase* a las filas del Frente..." (https://redaccion.lamula.pe/.../victorliza/); "Han hecho muchas preguntas y *se han extrañado* mucho ***de que*** tú *no estuvieras* en casa" (https://books.google.ro/books?isbn=1635037069) ș.a.

Acelaşi tip de subordonată este introdusă, într-o serie de cazuri, prin structura '*al* + infinitiv (*verba sentiendi* / de cogniție) + conj. / loc. conj. *que / de que*', tipar bine reprezentat în

[18] Pentru exemple și discuția detaliată, v. Teleoacă, *Verbele de mirare*.

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

spaniola actuală şi care corespunde structurii din franceză cu infinitiv precedat de prep. *de*, respectiv construcţiei din română cu conjunctivul:

"Al bajar ayer del coche (planta -1) *nos extrañamos* ***al ver que*** ningún ascensor *funcionaba*…" (www.novomesoiro.com › ... › Raminosa); "Por eso, muchos *se han extrañado* ***al conocer que*** China *ha sido* el país..." (www.elmundo.es › Economía); "... *se han extrañado* aún más ***al cerciorarse de que*** en cuanto *subiera* la marea..." (https://cerrogallinero.com/.../jim-denevan-en-m...); "El fariseo entonces *se extrañó* ***al ver que*** Jesús *no se había lavado* las manos antes…" (es.thefreedictionary.com/extrañ); "*No nos extrañamos* ***al ver que*** las grandes salas, talonario en mano, *se han rendido* a los..." (viciousmagazine.com/opinion-ibiza-la-isla-de-las-dos-caras/); "Ninguno *nos extrañamos* ***al saber que*** casi *copamos* el cien por cien en preferencia por montar obras de autores muertos" (https://books.google.ro/books?isbn=8483710285) ş.a.

Uneori, în limitele aceluiaşi tipar, în locul prep. *a / al* este selectată, la fel ca în franceză, prep. *de* (cf., de ex., "Este *se extrano* ***de ver que*** lo llevaban en el coche del senor ('astulo)", https://books.google.ro/books?isbn=0719032229\).

În acest tipar complex / explicit prezintă ocurenţe şi alte structuri conectoare (în afară de *que* şi *de que*); observaţia este însă valabilă cu referire exclusivă la unele dintre sinonimele verbului *extrañarse*, mai frecvent valorificate de către vorbitorul actual de spaniolă; este şi cazul vb. *asombrarse*:

"Si observamos un niño pequeño, *nos asombramos* ***de ver cómo*** se expresa con el movimiento, los gestos, los sonidos…" (https://www.waldorf-resources.org/...//a544c93895d96351fd6609...); "Muchos *nos asombramos* ***al ver cómo*** un equipo de varias personas cambia las ruedas de un auto de fórmula uno en pocos segundos" (www.fundacioncardiologica.org/.../paro-cardiaco-en-el-quirofano-...); "*Nos* ***asombramos al ver cómo*** se afirma la responsabilidad directa de quien fue Presidente del Gobierno elegido por los españoles…" (https://www.elespanol.com › Blog del suscriptor) ş.a.

4. Concluzii

Aşa cum se va fi putut constata, în demersul nostru, analiza tiparelor propoziţionale cu *că* s-a impus a se realiza în strânsă relaţie cu tiparele în care este ocurentă conj. *să*, având în vedere două aspecte. Astfel, pe de o parte, multe dintre tiparele cu *că* sunt susceptibile de a reprezenta varianta sintetică a unei construcţii complexe, mai explicite cu verb *sentiendi* / de cogniţie. Pe de altă parte, la rândul lor, numeroase tipare în care este ocurent un verb *sentiendi* / de cogniţie se pot dispensa de astfel de verbe fără ca enunţul respectiv să aibă de suferit din punctul de vedere al conţinutului sau al corectitudinii gramaticale. Aspectul semnalat echivalează de fapt cu a admite existenţa unui raport de variaţie (literară) liberă între cele două tipare, unica diferenţă putându-se identifica la nivel pragma-discursiv.

BDD-A28608 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)

Tiparelor cu *că* și *să* le corespund în limbile romanice occidentale, în speță în franceză și spaniolă, structuri cu conj. *que* și *de (ce) que*. Și în franceză și în spaniolă putem identifica un tipar complex, explicit, cu precizarea că aceste două idiomuri romanice optează – în concordanță cu o particularitate sistemică – în favoarea structurii cu infinitivul, iar nu cu conjunctivul. Disocierile se impun inclusiv în ceea ce privește gradul de valorificare a tiparului respectiv în limba actuală. Astfel, dacă vorbitorul român optează relativ mai frecvent pentru tiparul implicit (aceasta în acord cu o exprimare concisă, dar și firească), contextele excerptate din pagini de limbă franceză reflectă mai degrabă o tendință opusă, în timp ce enunțurile corespunzătoare din spaniolă relevă un anumit echilibru între cele două tipare.

BIBLIOGRAFIE

Biriş, Gabriela, 2013, „Verbe de cogniţie cu potenţial de pragmaticalizare”, în Ichim, Ofelia (coord.), *Tradiţie/ inovaţie – identitate/ alteritate: paradigme în evoluţia limbii şi culturii române*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, p. 33–48.
Blumenthal, P., 2007, « Verbes cognitifs en français médieval », în Dahmen, W. & Schlösser, R. (eds.), *Sexaginta – Festschrift für Johannes Kramer*, Hamburg, Buske, p. 21–41.
Candalija Reina, José Antonio, 2006, *Preposiciones vacías del español*: *complemento de régimen preposicional*, Volumen I, Universidad de Alicante.
Cappelli, G., 2008, “Antonymy and verbs of cognitive attitude: When *know* is the opposite of *think* and *believe*”, în M. Bertuccelli Papi, A. Bertacca și S. Bruti (eds.), *Threads in the Complex Fabric of Language*, Pisa, Pisa University Press, p. 177–201. *Online*: www.gloriacappelli.it/wp-content/uploads/.../7-cappelli12sm.pdf.
Danlos, Laurence, 2006, « Verbes causatifs, discours causaux et coréférence événementielle », în *Revue des linguistes de l’Université Paris Ouest Nanterre La Défense*, 54, p. 233–246.
Dicţionarul explicativ al limbii române (ediţia a III-a, revăzută şi adăugită), Bucureşti, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 [DEX 2009].
Fodor, J., 1970, “Three reasons for Not Deriving *kill* from *cause to die*”, în *Linguistic Inquiry*, p. 429–438.
Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi* (1521–1780), Iași, Demiurg.
Gisborne, Nikolas, 2010, *Event Structure of Perception Verbs*, Oxford, Oxford University Press.
Gramatica limbii române, 2005, vol. II, *Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române [GA [II] 2005].
Grezka, Aude, 2009, *La polysémie des verbes de perception visuelle*, Paris, L’Harmattan.
Labelle, Marie, 1996, « Remarques sur les verbes de perception et la souscatégorisation », în *Recherches Linguistiques de Vincennes*, 25, Vincennes, p. 83–106.
Melis, L., 2003, *La préposition en français*, Paris/ Gap, Ophrys [L’essentiel français].
Nicula, Irina, 2009, „Premise pentru o abordare cognitivă a verbelor de percepție – verbul *a vedea*”, în Zafiu, Rodica, Gabriela Stoica și Mihaela Constantinescu (ed.), *Limba română: teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română*, București, Editura Universității din București, p. 161–170.
Nicula, Irina, 2012, *Modalități de exprimare a percepțiilor fizice. Verbele de percepție în limba română*, București, Editura Universității din București.
Renzi, Lorenzo, 1973, “Il campo semantico di « conoscere »”, în *La Traduzzione. Saggi e Studi*, Trieste, LINT, p. 377– 385.
Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Verbele psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context romanic* (*română, franceză şi spaniolă*) [lucrare în curs de elaborare] (*Verbele de mirare*).
Trésor de la langue française informatisé, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions. *Online*: atilf.atilf.fr/tlf.htm.
Vanhoe, Henk, 2001–2002, *Aspectos de la sintaxis de los verbos psicológicos en español. Un análisis léxico funcional*, Universiteit Gent, Academiejaar.

BDD-A28608 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:07 UTC)